

ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ СРБИЈЕ

Издавач
Историјски музеј Србије

Главни и одговорни уредник
Др Душица Бојић, директор

Аутори текстова
Владимир Мереник
Бошко Љубојевић
Небојша Дамњановић
Борислав Корица

Лектура и превод на енглески језик
Слађана Бојковић

Лектор за енглески језик
Jonathan Boulting

Дизајн и припрема
Изабела Мартинов Томовић

Фотографије
Сања Вељковић
Растко Шурдић

Штампа
Типографик плус

Тираж
300

1817
2017

СМРТ

Karadjordje's murder

КАРАЂОРЂА
Петровића

Београд, 2017

УВОД

Ове године навршава се 200 година од Карађорђевог убиства, трагичног догађаја у српској историји који је имао далекосежне последице на државни и политички живот Србије, посебно на односе двеју династија Карађорђевића и Обреновића. Те 1817. године покренута је спирала убистава и насиља и започета борба двеју династија, пуна догађаја од великог значаја за целокупну историју српског народа 19. и почетка 20. века. У овом убиству налазе се корени династијских обрачуна из 1842, 1858, 1868. и 1903. године. О овом догађају можда најтачније звуче речи српског филозофа и политичара Алимпија Васиљевића: „Учињено је једно политичко злочинство да би се избегла једна политичка грешка.“

In 2017, the 200th anniversary of the murder of Karadjordje has been marked as a tragic event in Serbian history, the far-reaching negative consequences of which affected the state and political life of Serbia, and particularly the relationship between the two Serbian dynasties – the Karadjordjevićs and the Obrenovićs. That year (1817), a spiral of murders and violence was launched that not only signalled the beginning of a feud between the two families, but the course of which redirected the entire history of the Serbian people in the 19th and early 20th centuries. The roots of all the dynastic showdowns in 1842, 1858, 1868 and 1903 can be found in this murder, which has been most accurately described by Alimpije Vasiljević, the Serbian philosopher and politician: “A political crime was committed in order to avoid a political error.”

Карађорђев живот до избијања Устанка

Ђорђе Петровић – Карађорђе (Вишевац, 3/14. новембар 1762 – Радовање, 13/25. јули 1817), вожд Првог српског устанка, први владар обновљене Србије и родоначелник династије Карађорђевића. Потиче из врло сиромашне породице (отац Петар и мајка Марица често су се селили из економских разлога, најдуже боравећи у селу Загорици). Као младић био је слуга код имућнијих људи у неколико шумадијских села.

Оженио се Јеленом Јовановић из Маслошева 1785. или 1786. године. Због конфликта са локалним читлук-сахибијом, био је принуђен да са фамилијом потражи уточиште у Срему, у суседној Хабзбуршкој монархији, где се задржао до избијања Кочине крајине. Зна се да је тамо био шумар манастира Крушедола.

У последњем аустријско-турском рату (1788–1791) учествовао је у саставу фрајкора пуковника Михаила Михаљевића (у чети капетана Соколовића), који је оперисао у западној Србији, око Београда и у долини Мораве. Због исказане храбрости је одликован и произведен у подофицирски чин. Потом је командовао са-мосталном хајдучком четом, која је садејствовала

**Ђорђе Петровић – Карађорђе
као Михаљевићев фрајкор**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

**Djordje Petrović – Karadjordje as
member of Mihaljević's Free Corps**
Boban Veljković, watercolour
Historical Museum of Serbia

Karadjordje in the period prior to the First Serbian Uprising

Djordje Petrović – Karadjordje (Viševac, 3/14 November 1762 – Radovanje, 13/25 July 1817), the leader of the First Serbian Uprising, the first ruler of the restored Serbia and the establisher of the Karadjordjević dynasty. He was born into an impoverished family in the Šumadija region of Ottoman Serbia. His father Petar and mother Marica moved around often in search of a livelihood, staying in Zagorica the longest. As a young man, he worked as a servant for a number of landlords throughout Šumadija.

In 1785 or 1786, he married Jelena Jovanović from Masloševo. Because of his conflict with a local Chiflik ruler, he was forced to seek refuge with his family in Srem, which

Јатаган белосапац Карађорђа Петровића
1811, Балкан
Корал, челик, кост, сребро, злато, филигран
Историјски музеј Србије

Karadjordje's yataghan with white bone grip
1811, Balkans
Coral, steel, bone, silver, gold, filigree
Historical Museum of Serbia

фрајкорима. Служећи у аустријској војсци стекао је прво ратно искуство и важна сазнања о војној вештини, стајаћој војсци, фортификацији...

После Свиштовског мира 1791, који је разочарао Србе јер су полагали превелике наде у ослобођење уз помоћ бечког двора, настанио се у Тополи, где се бавио ратарством и марвеном трговином, која му је обезбедила солидан иметак и разгранате везе у народу.

Карађорђево печатни прстен
1811.
Сребро
Историјски музеј Србије

Karadjordje's signet ring
1811
Silver
Historical Museum of Serbia

У време хаотичних прилика у Београдском пашалуку током последње деценије 18. и почетком 19. века, два пута је одлазио у хајдуке, код истакнутих старешина Лазара Добрића и Станоја Главаша, да би убрзо и сам постао харамбаша.

was under the neighbouring Habsburg Monarchy. There he stayed until the outbreak of Koča's frontier rebellion. It is known that he worked in Srem as a woodsman of the Krušedol Monastery.

In the last Austro-Turkish War of 1788–1791, he joined the Serbian Free Corps led by the Habsburg Serb officer, Colonel Mihailo Mihaljević, and took part in fighting the Ottomans in western Serbia, around Belgrade and in the Morava Valley, in a company under the command of Captain Sokolović. For bravery shown during these campaigns, Karadjordje was decorated and promoted to the rank of sergeant. This was followed by his being given command of a company which fought alongside the Free Corps. Service in the Austrian Army brought him invaluable military experience, as well as insight into military techniques, standing armies, fortification...

After the Treaty of Sistova in 1791, the terms of which disappointed the Serbs, who had expected too much from Austria in their fight against the Turks, Karadjordje settled in Topola, where he became a livestock merchant and traded with the Austrians. His business dealings led him to establish connections with many Habsburg Serbs.

During the turbulent times in the Belgrade Pasalik in the last decade of the 18th and the beginning of the 19th centuries, Karadjordje on two occasions joined the hajduk companies led by Lazar Dobrić and Stanoje Glavaš; soon afterwards, he became a harambasha himself, i.e. the commander of a hajduk company.

A new experience, in the form of a specifically Turkish mode of warfare, Karadjordje gained as a bulukbashi (an Ottoman officer whose rank was equivalent to captain) in the Serbian People's Army of Stanko Arambašić. This army was initiated by the Belgrade Vizier Haji-Mustafa Pasha to defend the Belgrade Pasalik from the expelled Janissaries, who had found shelter in the neighbouring Vidin Pasalik under its governor Osman Pazvantoglu. Having noticed Karadjordje's outstanding engagement in the fighting near Jagodina (1796), Požarevac and Smederevo (1798), the Turks had already made plans to kill him...

The tyrant rule of the Janissary leaders, or dahiyas (1801–1804), forced Karadjordje to join the hajduks one more time, and together with Glavaš, become one of the top haj-

Ново искуство у виду специфичног турског начина војевања стекао је као буљубаша у српској народној војсци Станка Арамбашаића. Она је формирана на иницијативу београдског везира Хаџи Мустафа-паше, да би се Београдски пашалук одбранио од насртања противних јаничара који су се склонили у суседни Ви-

Карађорђева потпрашница (басма)

Дрво, рог

Историјски музеј Србије

Karadjordje's basma powder flask

Wood, horn

Historical Museum of Serbia

дински пашалук, пронашавши заштитника у лику одметнутог паше Осман Пазваноглуа. Запазивши Карађорђево истицање у сукобима код Јагодине (1796), Пожаревца и Смедерева (1798), Турци су већ тада правили планове за његову ликвидацију...

Страховлада јаничарских старешина – дахија (1801–1804) присилила је Карађорђа на ново одметништво, те је уз Главаша избио у сам врх хајдучије. Његовој популарности код шумадијске раје допринело је и смакнуће неких окорелих зулумћара.

Опрезан и проицљив, Карађорђе је спретно избегао „сечу кнезова“, која је својом бруталношћу само поспешила већ планиране припреме за буну. Током тих припрема успоставио је везе са важнијим људима из народа, као и са земунским трговцима, од којих је намеравао да прибави барут.

duk leaders. His violent streak and lack of aversion to murdering tyrants as a means of setting an example to others, increased his popularity in Šumadija.

Careful and perceptive, Karadjordje narrowly escaped the so-called “Liquidation of the Knezes”, the brutality of which provoked the Serbian revolt, rather than preventing it. During the preparations to rise up in arms against the Turks, he established connections with other national leaders, as well as with Zemun merchants, from whom he intended to obtain gunpowder.

Карађорђев званични печатњак

1804–1808.

Месинг

Историјски музеј Србије

Karadjordje's official seal

1804–1808

Brass

Historical Museum of Serbia

Карађорђе у Првом српском Устанку

Незапамћене размере дахијског насиља појачале су незадовољство у народу, али и његов вековни страх од Турака. И страх од издаје је кочио акцију, као и малодушност кнезова. Сеча кнезова почетком фебруара 1804, у којој је страдало око стотину виђенијих људи, проузроковала је својеврсну пометњу, коју је превладао дух одважнијих Срба. Они су на збору у Орашцу, на Сретење 2/14. фебруара 1804. године изабрали Карађорђа за вођу устанка, чиме су положили темељ ново-вековне српске државности.

Карађорђева потпрашница од јеленског рога

Рог, дрво, месинг

Историјски музеј Србије

Karadjordje's powder flask

Wood, horn, brass

Historical Museum of Serbia

Током Првог српског устанка (1804–1813), Карађорђе се исказао као даровити војсковођа, посебно у биткама на Дрлупи (1804), Мишару (1806), у више бојева у Рашкој области (Сјеница, Суводол) и на Морави у критичној 1809. години, када је велика опасност за-

Karadjordje in the First Serbian Uprising

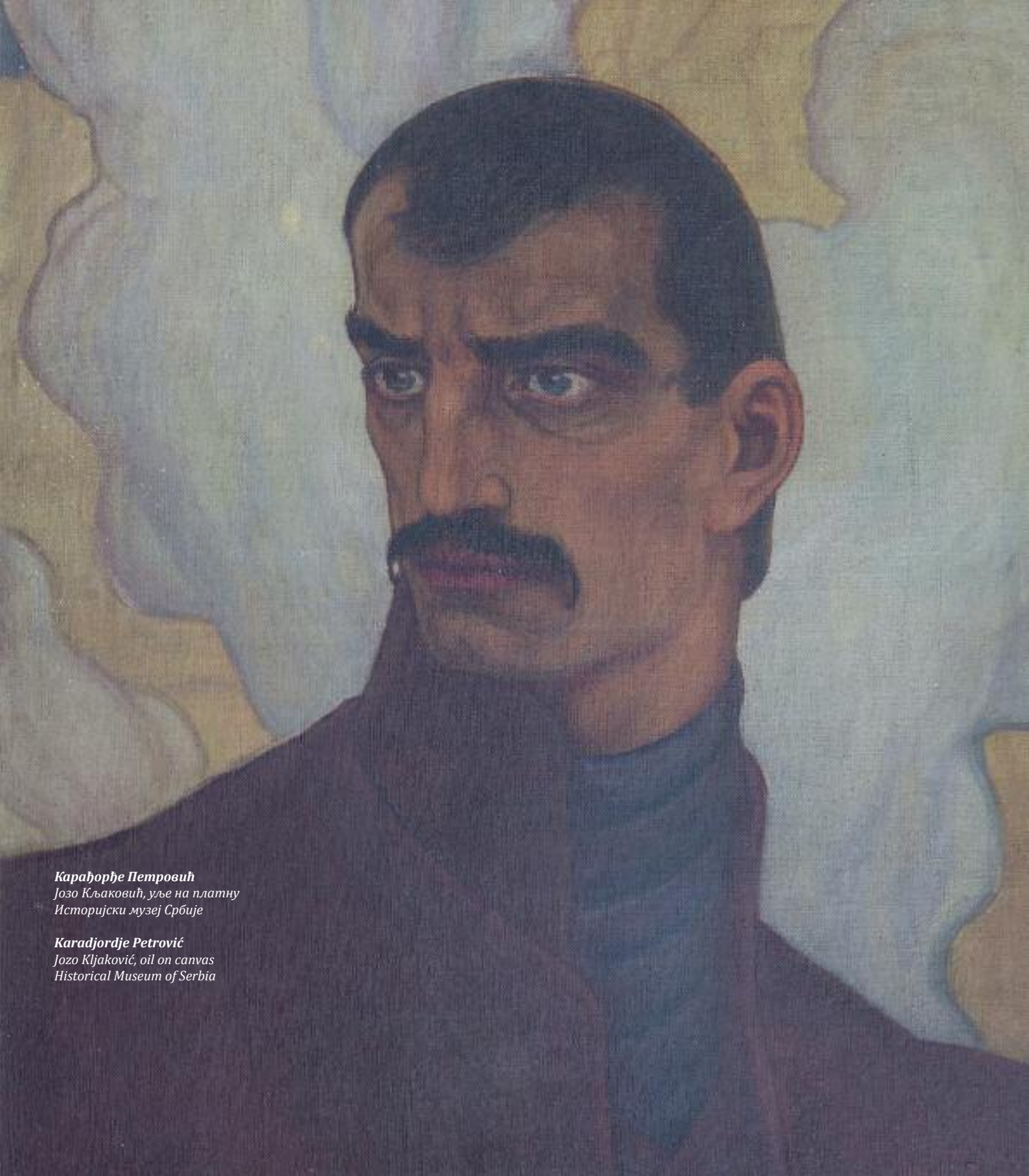
The rule of the unprecedentedly tyrannical dahiyas increased not only dissatisfaction among the people, but also their centuries-lasting fear of the Turks. However, action against the dahiyas was hampered by the fear of betrayal, as well as by the dispiritedness of the knezes. The "Liquidation of the Knezes" at the beginning of February 1804, in which about a hundred prominent Serbs were murdered, caused a considerable sense of confusion, which was, however, fortunately overcome by the revolutionary spirit of those ready to rise up in arms. At a meeting held in Orašac on 2/14 February 1804, they elected Karadjordje their leader, thus laying the foundations of modern Serbian statehood.

During the First Serbian Uprising (1804–1813), Karadjordje demonstrated his military brilliance, especially in the battles at Drlupa (1804) and Mišar (1806), in several clashes in the Raška region (Sjenica, Suvodol), and on the Morava in 1809, when the insurgents' success was endangered after the terrible Serbian defeats at Čegar and Loznica (1810). His skillful command and organization of the insurgents' army, as well as his great bravery in fighting with the Turks, resulted in the whole of Serbia, with the exception of the fortified towns, being liberated during the first year of the Uprising, which was the most difficult one.

Karadjordje was not gifted for diplomacy, failing to follow the course of turbulent international events, full of dramatic turns, which accompanied the Serbian Revolution. However, the opposition, which was of variable strength, initially led by Jakov Nenadović, and then by Milenko Stojković, he defeated definitively with the constitutional reform of 1811.

By the constitutional acts of 1805, 1808 and 1811, he organized a national administration that covered all the liberated territories, and the activity of which was best realized through the establishment of the State Council (1805) and local self-rule administrative units, as well as through the constitution of the army.

Until 1808, Karadjordje had the title of Commander, after that of Leader, while the title of Vožd (Supreme Leader) became official only in 1811. By a constitutional act of 1808, he was recognized as the Supreme Commander in Serbia

Карађорђе Петровић
Јозо Кљаковић, уље на платну
Историјски музеј Србије

Karadjordje Petrović
Jozo Kljaković, oil on canvas
Historical Museum of Serbia

претила након катастрофе на Чегру, затим у боју на Лозници (1810). Умешним командовањем и организовањем устаничке војске, те великом храброшћу у окршајима с Турцима, издејствовао је брзо ослобађање Србије у оквирима Београдског пашалука (осим утврђених вароши) већ у првој устаничкој години, која је уједно била и најтежа.

За дипломатију Карађорђе није имао довољно слуха и тешко се сналазио у бурним међународним догађајима, пуним обрта, који су пратили Српску револуцију. Опозицију променљиве јачине, коју је у почетку предводио Јаков Ненадовић, а потом Миленко Стојковић, дефинитивно је савладао уставном реформом 1811. године.

Уставним законима из 1805, 1808. и 1811. године допринео је уређењу устаничке државе, о чијем успостављању сведочи делатност скупштина, оснивање

and also proclaimed hereditary ruler, which enabled him to found a dynasty. With the new constitutional act of 1811, designed to reform the State Council, Karadjordje was recognized as the first and supreme Serbian leader, which gave him unlimited power.

Brave, rigorous and dynamic, he steadfastly directed the course of the Uprising, in his role as Supreme Leader. His influence, based on his reputation, was great. Unyielding in his attempts to make Serbia independent, abolish the Turkish feudal system and strengthen the central power, Karadjordje ruthlessly punished the disobedient and the defeatists.

In 1812, Napoleon's Russian campaign forced Russia to end the six-year war with Turkey and sign the Treaty of Bucharest, after which she withdrew her troops from Serbia. Deprived of foreign assistance, the insurgents lost the capacity of achieving the successes of the previous years.

Правитељствујућег совјета (1805), неометан рад кнежинских самоуправних органа власти, као и наста-
нак војске.

До 1808. године Карађорђе је имао звање команданта, након тога предводитеља, а титула вожда постала је официјелна тек 1811. Другим уставним законом, из 1808, којим је установљена врховна и локална власт у Србији, признато му је право наслеђивања, чиме је омогућено заснивање династије. Повремено је био председник Правитељствујућег совјета, а стално од 1811. године, када је уставном реформом сјединио две функције – вожда и председника владе, и тиме стекао неограничену власт.

Храбар, строг и динамичан, одлучно је усмеравао ток устанка, као његова прва личност. Имао је велики утицај, заснован на угледу. Био је крајње непопустљив у захтевима за независност Србије, укидање османских феудалних односа и јачање централне власти. Оштро је искорењивао појаве капитуланства и непослушности.

Букурешким мировним уговором 1812. Русија је окончала шестогодишњи рат са Турском због предстојеће Наполеонове инвазије, након чега је повукла трупе из Србије. Без стране војне помоћи, устаници нису били у стању да понове успехе из пређашњих година. Букурешким уговором је предвиђено да Срби изгубе извојевану самосталност, с тим што би српски народ добио изванредан повлашћени статус у оквиру Османског царства, што је Карађорђе одбио да прихвати.

Карађорђева фишеклија

19. век

Сребро, дрво, позлата

Историјски музеј Србије

Karadjordje's cartridge box

19th century

Silver, wood, gilding

Historical Museum of Serbia

The Treaty envisaged a general amnesty and certain rights of autonomy for the Serbian people within the Ottoman Empire, which Karadjordje refused to accept.

Карађорђева застава (деталј)

Стеван Гавриловић

1804.

Свилени брокат

Историјски музеј Србије

Karadjordje's flag (detail)

Stevan Gavrilović (painter)

1804

Brocade

Historical Museum of Serbia

Пад Вожда и Србије

Уочи кобног турског напада у лето 1813. године, Карађорђе је предвидео слом актуелног устанка и избијање новог. Такође је исправно уочио правце османског надирања и заобилажења утврђених шанчева, због чега је указао на неопходност евакуисања пограничног становништва и размештања мањег броја војника на истуреним линијама одбране. Одбрану устаничке државе сачињавало је седам утврђених градова, 40 пограничних утврђења, 150 топова и 53.000 бораца, што је било недовољно, имајући у виду знатно бројнијег османског нападача, боље наоружаног и опремљеног, који је имао и јаку речну флоту на располагању.

Средином јула 1813. започео је концентрични напад са три стране: из Ниша, Босне и Видина, при чему је вожд streпеo најпре од удара с југа, потом са запада. Испоставило се да је продор био најсиловитији са истока, где је Реџеп-ага, прешавши Тимок, опсео Неготин, који је јуначки бранио, све до своје погибије, Хајдук Вељко. Падом овог града, а убрзо и Кладова и Пореча, дунавској флоти је био отворен пут ка Смедереву и Београду.

За то време румелијске трупе под командом Мехмед Бахрем-паше су продирале уз Мораву, заобишле ут-

The fall of Karadjordje and Serbia

On the eve of the fatal Turkish attack in the summer of 1813, Karadjordje foresaw the collapse of the First Uprising and the later emergence of the Second. He also realized from which directions the Ottomans would invade Serbia and outflank the fortified trenches, pointing out the necessity of evacuating the population in border areas and deploying a smaller number of soldiers on the defensive lines. The insurgents' defences consisted of seven fortified cities, 40 border fortifications, 150 cannon and 53,000 fighters, which was insufficient to resist the much larger, and better armed and equipped Ottoman troops, supported by a strong river fleet.

In mid-July 1813, a concentric attack began from three sides: from Niš, Bosnia and Vidin. The Vožd feared an attack first from the south, then from the west. However, it turned out that the most violent Ottoman penetration was from the east, where Rexhep-aga, having crossed the River Timok, seized the town of Negotin, which was heroically defended to the death by Hajduk Veljko. The fall of Negotin, followed by the fall of Kladovo and Poreč, cleared the way for the Turkish Danube fleet to Smederevo and Belgrade.

During this time, the Rumelian troops under the command of Mehmed Bahrem Pasha were penetrating along the

Карађорђево калемдан

18. век (крај) – 19. век (почетак)

Месинг, емајл

Историјски музеј Србије

Karadjordje's inkstand

Late 18th – early 19th century

Brass, enamel

Historical Museum of Serbia

врђени Делиград и, потукавши Србе код Параћина и Ћуприје, брзо стигле све до Пожаревца. Истовремено се одвијала права драма и на западном фронту. Прешавши Дрину, војска Сулејман-паше Скопљака је опколила Лешницу и Лозницу, коју је одважно бранио Петар Николајевић Молер.

Тек месец дана након отпочињања османских операција, Карађорђе се појавио на неком ратишту (подринском). Дотада је био у позадини, нападнут болешћу и обузет њеним лечењем. Његово одсуство јако је обесхрабрило његове саборце, као и велика непријатељска сила, која је палила, убијала и масакрирала све пред собом.

Његов долазак, као и реорганизовање дринских трупа, само је накратко учврстило тај фронт. Међутим, падом Лознице, Турцима је и са западне стране био отворен пут ка Београду. Зато је вожд лоцирао српску војску на положаје од Цера преко Китога до Равња. Две хиљаде бораца под Милошем Обреновићем послао је на Засавицу, да се ту утврде. Упутивши Петра Јокића, старешину своје гарде, у Мачву, коју су Турци снажно притискали, вожд се, почетком септембра, обрео у Шапцу, који је делом снага фортификацијски оснажио. Након фаталног боја на Равњу и пада Засавице 5/17. септембра, он се већ налазио на Пожаревачкој скели, узалудно покушавајући да ојача одбрану на Морави слањем Лазара Мутапа и Арсенија Ломе из Делиграда.

Међутим, већ крајем септембра 1813. године, сјединиле су се непријатељске снаге које су кренуле из Нишког и Видинског санџака, брутално покориши источну Србију. Упркос томе, Делиград је одолевао скоро пет седмица након слома устаничке државе, захваљујући пожртвовању Вујице Вулићевића, Илије Барјактаревића и Антонија Пљакића.

Током првог месеца инвазије, Карађорђе се налазио у Тополи и Вољавчи, где се лечио након нервнoг слома. Одатле је упућивао наређења, као и писма у којима је наговештавао руску војну помоћ, настојећи да освоји изнемогле и малодушне борце. Али, након повлачења руске војске 1812. године из Србије, мало ко је веровао у то. Исконски страх од Турака поново је запосео Србе. Вожд је захтевао најоштрије казне за де-

Morava, bypassing the fortified Deligrad and, having defeated the Serbs near Paraćin and Ćuprija, quickly reaching Požarevac. At the same time, the western front was endangered by the troops of Suleiman Pasha of Uskoplje, which had crossed the Drina and surrounded Lešnica and Loznica, skillfully defended by Petar Nikolajević Moler.

Only a month after the beginning of the Ottoman operations, Karadjordje appeared at one of the battlefields on the Drina. Until then, he had been in the rear, sick and weighed down by the medical treatment. It was not only his absence that greatly discouraged his comrades, but also the Ottoman troops who were burning, killing and massacring everything in their way.

Карађорђев бухурдан – мирисница

19. век (почетак), Турска

Сребро

Историјски музеј Србије

Karadjordje's vase for rose leaves

Early 19th century, Turkey

Silver

Historical Museum of Serbia

зертере и пребеге. Увиђајући све лошију ситуацију на ратишту, у дефетистичком расположењу, обузимала га је и замисао о пресељењу у Русију.

Крајем септембра и почетком октобра, вожд се налазио у Београду и околини, намеравајући да организује његову одбрану. То је било нереално, јер је половина гарнизона већ побегла из града. Покушао је и да уведе ред у грозничаво бежање народа преко Саве и Дунава у суседно царство, али му ни то није пошло за руком.

Пиштољ кременјак леденица

П. Цабона

18–19. век, Призрен

Сребро

Историјски музеј Србије

Karadjordje's ledenica flintlock pistol

P. Cabona

18th–19th century, Prizren

Silver

Historical Museum of Serbia

Опажајући актуелну ситуацију као безизлазну и под наговорима руског дипломатског агента Недобе и митрополита Леонтија, 21. септембра/3. октобра Карађорђе је донео судбоносну одлуку о напуштању Србије.

Тријумфална султанова војска, предвођена румелијским везиром Бахрем-пашом, ушла је у напуштени Београд 23. септембра/5. октобра, а Сулејман-паша Скопљак у Шабац наредног дана. То је означило слом устаничке државе, упркос одолевању делиградских бранилаца наредних пет седмица.

His arrival, as well as the reorganization of the Drina troops, only managed to consolidate this front for a short time, however. After the fall of Loznica, the way to Belgrade was open to the Turks from the west. That was why the Vožd deployed the Serbian army to positions from Cer via Kitog to Ravanj. Two thousand fighters under Miloš Obrenović were sent to Zasavica to fortify themselves there. After having sent Petar Jokić, the chief of his guard, to Mačva, which was under strong pressure from the Turks, in early September Karadjordje went to Šabac, which had been fortified by part of the Serb forces. After defeat at Ravanj and the fall of Zasavica on 5/17 September, he was already on the Požarevac ferry, trying in vain to strengthen the defence on the Morava by sending Lazar Mutap and Arsenije Loma from Deligrad.

However, at the end of September 1813, the enemy joined up with the forces from the Niš and Vidin Sanjaks, brutally subjugating eastern Serbia. Nevertheless, Deligrad resisted almost five weeks after the collapse of the Uprising, thanks to the efforts of Vujica Vulićević, Ilija Barjaktarević and Antonije Pljakić.

During the first month of the invasion, Karadjordje was in Topola and Voljavča, where he was treated after a mental breakdown. From there he sent orders, as well as letters promising Russian military assistance, in attempts to encourage the exhausted and low-spirited fighters. However, after the withdrawal of the Russian army from Serbia in 1812, only a few believed in this assistance; the Serbs were repossessed by fear of the Turks. The Vožd was ruthless towards deserters and squatters. Realizing that the situation on the battlefield had worsened, Karadjordje succumbed to defeatism himself, surrendering to the idea of moving to Russia.

At the end of September and in early October, the Vožd was in Belgrade and its outskirts, intending to organize its defence. This turned out to be unrealistic, as half of the garrisons had already left the city. Also unsuccessful was his attempt to organize the people, who were crossing the Sava and Danube in the hope of finding shelter in the neighbouring empire. Finding the situation hopeless, and persuaded by the Russian diplomatic agent Nedoba and Metropolitan Leontius, Karadjordje finally decided to leave Serbia on 21 September/3 October.

Узроке слома не треба приписивати искључиво Карађорђу и његовој онеспособљености за командовање, већ превасходно османској војној надмоћности, исцрпљености устаника и њихових ресурса, као и заузетошћу великих сила, посебно Русије, ратовањем са Наполеоном, што је и омогућило Турској да неометано нападне Србију. Ипак, Карађорђева колебљивост и бекство из Србије силно су срозали његов лик у очима сународника. Чак је оспораван и његов одбрамбени план из 1813, у којем се исправно залагао за скраћивање источног фронта, што није спроведено због партикуларизма неких војвода из источних крајева.

Карађорђе у емиграцији – од Земуна до Радовањског луга

Измучен болешћу и раздиран црним слутњама о пропасти Устанка, Карађорђе је 1813. размишљао о пресељењу у Русију. Још у пролеће те године, у поверљивом разговору са руским дипломатским представником Теодором (Фјодором) Ивановичем Недобом, Карађорђе је изразио сумњу у успех Устанка и замолио га, у случају војног пораза, да у његово име затражи одобрење од руског двора да се пресели у Русију.

Карађорђе је напустио Београд рано ујутру 21. септембра/3. октобра 1813. и прешао у Аустрију, у земунски контумац (карантин). Одмах по његовом одласку из Београда, отпочеле су оптужбе да је он највећи кривац за слом Устанка. Поред породице, уз Карађорђа су били пуковник Недоба, митрополит Леонтије Ламбровић и архимандрит Спиридон Филиповић. Карађорђе је у земунском контумаци остао три дана, а потом заједно са сином Алексом и нећаком Младеном, и у пратњи аустријског официра, стигао 23. септембра/5. октобра увече у манастир Фенек. У Фенеку, у коме је морао да проведе још двадесет дана у карантину док су остали чланови породице остали у земунском контумаци, Карађорђе је био у тешком душевном расстројству, често плачући. Ратни савет у Бечу наложио је петроварадинском генералу барону Сигенталу да их премести дубље у унутрашњост Петроварадинске регименте. Барон Сигентал је добијао информације о орогчењу избеглица против њихових бивших главара.

The triumphant Sultan's army, led by the Rumelian Vizier Bahrem Pasha, entered the abandoned Belgrade on 23 September/5 October. Suleiman Pasha of Uskoplje entered Šabac the next day. This marked the collapse of the Uprising, despite the resistance of the troops in Deligrad for the following five weeks.

The causes of the collapse of the Uprising should not be attributed exclusively to Karadjordje and his loss of command; they lay, rather, in Ottoman military superiority, and the exhaustion of the insurgents and their resources, as well as in the Napoleonic Wars, which distracted the Great Powers, Russia in particular, and enabled Turkey to invade Serbia. Nevertheless, the fact that Karadjordje hesitated and then fled to Austria contributed to his reputation being degraded in the eyes of his compatriots. Even his defence plan of 1813, in which he advocated the idea of shortening the front in the east, was questioned; and it eventually failed, owing to the fractiousness of certain local leaders from the eastern regions.

Karadjordje in Exile – from Zemun to Radovanjski lug

Exhausted by illness and torn apart by a sense of foreboding that the Uprising would collapse, Karadjordje thought of moving to Russia. As late as in the spring of 1813, in a confidential conversation with Russian diplomat Theodore (Fyodor) Ivanovich Nedoba, he expressed his doubts about the success of the Uprising, asking him to make a request in his name to the Russian court, if the Uprising should fail, to move to Russia.

Early in the morning of 21 September/3 October 1813, Karadjordje left Belgrade for the Zemun quarantine, where he stayed for three days. Along with his family, he was accompanied by Colonel Nedoba, Metropolitan Leontius Lambrović and Archimandrite Spiridon Filipović. After Karadjordje's transfer to Austria, the first accusations that he was to blame for the collapse of the Uprising began to be made. On 23 September/5 October, accompanied by his son Alex and nephew Mladen, and an Austrian officer, he arrived at Fenek Monastery, where he had to spend twenty days in quarantine. The rest of the family remained in the Zemun

Путем „једног тајног обавештења“ дознао је да избеглице имају намеру да их у Фенеку „нападну, оробе и побију“.

Аустрија је очекивала да ће Турци затражити изручење српских старешина, што је желела да избегне, јер би је то компромитовало не само у хришћанској Европи већ и као савезника Русије, у коју су они, на челу са Карађорђем, намеравали да се склоне. Због тога је одуговлачила преговоре са Турцима, тврдећи да ништа не зна о пребеглим устаничким вођама. Када су претње са турске стране постале све учесталије и интензивније, одлуком аустријског Дворског ратног савета Карађорђе је 14/26. октобра 1813. интерниран најпре у Голубинце, два дана након осталих српских војвода, а онда и даље.

Из Голубинаца су Карађорђе и његов син Алекса 20. октобра/1. новембра пребачени у горњи део Петроварадинске тврђаве, а Младен Миловановић, Јаков Ненадовић, Сима Марковић и Лука Лазаревић касније. Карађорђу није било дозвољено да напушта тврђаву, а његова фамилија премештена је из Голубинаца у Карловце. Под јаком стражом, Карађорђе је са сином Алексом и двојцом слугу напустио Петровардин тек 10/22. јануара 1814.

У Грац су стигли 23. јануара/4. фебруара 1814. И остале устаничке старешине интерниране су у аустријске градове. Према извештајима који су достављани аустријском министру полиције барону Хагеру, Карађорђе се држао мирно и повучено и био је натмурен и ћутљив. Био је незадовољан својим положајем, јер је од Аустрије очекивао заштиту а не заточеништво.

Заузимањем руске владе и њених дипломата, Карађорђе и српске старешине су ослобођене аустријског заточеништва. Први је пасош добио Карађорђе и Грац напустио августа 1814. После њега, и друге старешине су добиле пасоше и кренуле пут југа. Недоба је стигао у Нови Сад, одакле је организовао сеобу у Русију.

У Марибору се Карађорђе сусрео са Симом Марковићем, који је најдуже чекао пасош, јер је био загубљен иако га је Дворска канцеларија међу првима одобрила.

quarantine. In Fenek, Karadjordje showed signs of severe mental disorder, often crying. The War Council in Vienna ordered General Baron Siegenthal to transfer them deeper into the interior of the Slavonian General Command – the Petrovaradin Regiment, which was part of the Habsburg Military Frontier. Siegenthal was duly informed about the resentment felt by the refugees against their former commanders, whom they planned, as he was secretly informed, to “attack, rob, and kill” in Fenek.

Austria expected that the Turks would demand the extradition of Serbian leaders, which she wanted to avoid as it would compromise her not only in Christian Europe, but also as an ally of Russia, where the Serbs, led by Karadjordje, intended to go into exile. Because of this, Austria delayed negotiations with the Turks, claiming to have no information about the rebel leaders. After threats from the Turks became more frequent and intense, on 14/26 October 1813, the Austrian authorities decided to intern Karadjordje and his son, Alex first to Golubinci, and then farther ahead. The other military commanders had already been interned two days before.

On 20 October/1 November, Karadjordje and his son Alex, Mladen Milovanović, Jakov Nenadović, Sima Marković and Luka Lazarević were transferred from Golubinci to the upper part of Fort Petrovaradin. Karadjordje was not allowed to leave the fort, while his family was moved to Karlovci. Later, under heavy guard, Karadjordje left Petrovaradin with his son Alex and two servants on 10/22 January 1814.

They arrived in Graz on 23 January/4 February 1814. The other insurgent leaders were also interned in Austrian cities. According to the reports presented to Baron Hager, the Interior Minister, Karadjordje behaved unsociably and was depressed and silent, dissatisfied as he was by his position. Rather than captivity, he had expected protection from Austria.

Following intervention by the Russian government and her diplomats, Karadjordje and the other Serbian officials were released from Austrian detention. Karadjordje was the first to whom a passport was issued, and he left Graz in August 1814. After him, the other leaders received their passports and left for the south. Nedoba arrived in Novi Sad, where he organized the move to Russia.

Преко Загреба и Петроварадина, Карађорђе је 29. августа/9. септембра тајно дошао у манастир Фенек код архимандрита Мелентија Никшића да би узео 4.000 дуката које му је у Топчидеру дао на чување неколико дана пре него што је напустио Србију. Архимандрит му није вратио новац, правдајући се да га је потрошио обављајући народне послове!

После дужег времена, Карађорђе се у Карловцима (Сремски Карловци) поново нашао у кругу породице. Тада се сукобио са супругом Јеленом, која није пристајала на сеобу у Русију. Карађорђев боравак у Срему заталасао је Србију и узбудио његове бивше војводе и београдског везира. У то време у Србији је избила буна Хаци-Продана Глигоријевића, која је трајала колико и Карађорђево путовање у Русију. На пут у Русију 17/29. септембра 1814. кренуло је 749 лица.

Након тешког и лоше организованог путовања, 26. октобра/7. новембра стигли су у Хотин (Бесарабија), где су их Руси сместили у напуштене квартове, у негдашње турске куће. Од истакнутих старешина ту су били: Младен Миловановић, Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић, Вујица Вулићевић, Вуле Илић, Јанићије Ђурић, Чолак Анта Симеонович, Цинцар Јанко Поповић, Пауљ Матејић, као и вождови зетови Антоније Ристић Пљакић и Никола Карамарковић.

Карађорђе је марта 1815. боравио у Кишиневу да би се видео са губернатором Бесарабије у вези пензија, а потом се вратио у Хотин. Српска емиграција на челу са Карађорђем током 1816. године запала је у немаштину. Како је зима била изузетно хладна, уз присутан страх од глади, старешине су почеле да праве планове о повратку у Србију. Жељу за повратком у отаџбину појачало је сазнање да руска влада преко бесарабијског губернатора Хартинга планира да емигранате пресели у Новоруску област. Карађорђе је дошао у сукоб са Хартингом, који се жалио на Србе и Карађорђеу „азијатску самовољу”. Убрзо је руска влада продужила новчану и осталу помоћ, напомињући да та помоћ није стална, већ привремена. Руска влада је морала да води рачуна и о жељама Аустрије и Турске да емигранти буду што више удаљени од границе.

У пролеће (април/мај) 1816. Карађорђе је дошао у Петроград на позив руског двора, у пратњи Младена

In Maribor, Karadjordje met Sima Marković, who was among the last to obtain his passport, as it had been misplaced.

Passing through Zagreb and Petrovaradin, on 29 August/9 September Karadjordje secretly arrived at Fenek Monastery to retrieve his 4,000 ducats given for safekeeping to Archimandrite Melentije Nikšić several days before he left Serbia. However, the Archimandrite said that he had spent the money for the good of the people!

After a long time, Karadjordje was reunited with his family in Karlovci (Sremski Karlovci). It was there that he entered into arguments with his wife Jelena, who was not willing to move to Russia. Karadjordje's stay in Srem unsettled not only the people in Serbia, but also his former military commanders and the Belgrade Vizier. At that time, the rebellion of Hadži-Prodan Gligorijević broke out, lasting as long as Karadjordje's journey to Russia. On 17/29 September 1814, 749 persons set off for Russia.

After a difficult and badly organized trip, on 26 October/7 November the group arrived in Hotin (Bessarabia), where the Russians placed them in abandoned Turkish houses. Among the distinguished senior officers were Mladen Milovanović, Jakov Nenadović, Luka Lazarević, Vujica Vulićević, Vule Ilić, Janićije Djurić, Čolak Anta Simeonović, Cincar Janko Popović, Paulj Matejić, as well as Karadjordje's sons-in-law Antonije Ristić Pljakić and Nikola Karamarković.

In March 1815, Karadjordje travelled to Kishinev to meet the Governor of Bessarabia about pensions, and then returned to Hotin. In 1816, the Serbian emigrés led by Karadjordje fell into poverty. The extremely cold winter, as well as the fear of starvation, made the leaders start planning their return to Serbia. The plan was additionally encouraged by the knowledge that the Russian Government had instructed General Harting, the Governor of Bessarabia, to move them to Novorossiya (New Russia). When Karadjordje came into conflict with Harting, who complained that Karadjordje and his compatriots had behaved pigheadedly, the Russians agreed to continue supporting the Serbs, although insisting that the support was temporary. Having in mind the wishes of Austria and Turkey, the Russian Government wanted to keep the emigrés as far away from the border as possible. In spring (April/May) 1816, Karadjordje arrived in St. Petersburg, accompanied by Mladen Milovanović, Janićije

Миловановића, Јанићија Ђурића, Антонија Пљакића, Лазара Теодоровића и Михаила Чардаклије. После краћег боравка у граду, затражио је пријем код министра спољних послова грофа Неселроде, државног секретара у Министарству спољних послова грофа Каподистрије и министра унутрашњих послова Козодовљева. Неселроду је доставио „Извештај о збивањима у Србији од Букурешког мира до пресељења српских старешина у Русију (1812–1814)”. Карађорђевићем доласком брзо је решено питање продужења привремене помоћи досељеним Србима. Тек после седам месеци боравка у Петрограду руски цар Александар I примио је Карађорђа у званичну аудијенцију, а цару га је представио Константин К. Родофиникин, бивши конзул у устаничкој Србији. Лазар Арсенијевић Баталака је написао да је вожд „чамио као осуђеник” у Петрограду, очекујући пријем код цара.

Други пут је Карађорђе у аудијенцију примљен јануара 1817, када је представљен члановима царске фамилије. Пријему у Петрограду били су пријатељског али протоколарног карактера, без икаквих обећања да би му Русија могла пружити политичку подршку или војну помоћ да се врати у Србију. После готово девето-

Печатњак Константина Империјалија
Месинг
Историјски музеј Србије

Djurić, Antonije Pljakić, Lazar Teodorović and Mihailo Čardaklija. After a short stay, he asked to be received by Count Nesselrode, Minister of Foreign Affairs, Count John Kapodistrias, State Secretary in the Ministry of Foreign Affairs, and Kozodovlev, the Interior Minister. He delivered to Nesselrode the “Report on developments in Serbia from the Treaty of Bucharest to the exile of Serbian leaders to Russia (1812–1814)”. With Karadjordje’s arrival, the question of prolonging the temporary support to the Serbs who had settled there was promptly solved. It was only after the seventh month of his stay in St. Petersburg that Karadjordje was received in official audience by the Russian Emperor Alexander I, to whom he was presented by Constantine K. Rodofinikin, a former consul in the rebellious Serbia. Lazar Arsenijević Batalaka wrote that Karadjordje “was like a prisoner” in St. Petersburg, waiting to be received by the Emperor.

In January 1817, when he was received by the Emperor for the second time, Karadjordje was introduced to members of the imperial family. These receptions were friendly but protocolar, with no promises of any political or military support for his return to Serbia. After almost nine months of stay in St. Petersburg, disappointed and broken on realizing that imperial Russia had no intention of supporting him, Karadjordje turned to the Greeks in St. Petersburg gathered around the Filiki Eteria (Society of Friends).

Karadjordje’s stay in St. Petersburg and Russia attracted much attention from the Russian public and prominent figures: artists, poets, publicists, clerks. At one reception, Vladimir Lukich Borovikovsky, an outstanding Russian painter, began showing Karadjordje the portrait of him he had painted and then, looking again at the “original”, corrected certain details on the spot. Karadjordje also met Nikolay Ivanovich Turgenev, a Russian economist and political theoretician, who entered in his diary: “His face is very sad. It is hard to look at such people who love their homeland the way he does, who have served her for better and for worse and in exile...”

From St. Petersburg, Karadjordje returned to Hotin on 17/29 January 1817, but then secretly left there in early June 1817. During his stay in St. Petersburg, Karadjordje came into contact with members of the Filiki Eteria, a secret Greek organization constituted in freemasonic fashion in

**Александар I Павлович Романов,
цар Русије**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

**Александар I Павлович Романов,
цар Русије**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

**Гроф Јоанис Каподистрија,
државни секретар у Министарству
спољних послова Русије**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

**Гроф Јоанис Каподистрија,
државни секретар у Министарству
спољних послова Русије**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

**Гроф Карл Неселроде,
министар спољних послова Русије**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

**Гроф Карл Неселроде,
министар спољних послова Русије**
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

месечног боравака у Петрограду, Карађорђе се, разочаран и сломљен због таквог става Русије, окренуо тамошњим Грцима, окупљеним око организације Филики (х)етерија (Друштво пријатеља).

Карађорђево боравање у Петрограду и Русији изазвао је велику пажњу руске јавности и угледних личности: уметника, песника, публициста, чиновника. Познати руски сликар Владимир Лукич Боровиковски је за време једног пријема показао вожду његов портрет

1814 in Odessa, a large Greek colony, whose purpose was to unite all Greeks in an armed organization to overthrow Turkish rule. The organisational structure of the Society was pyramid-like, with the team of leaders called the Invisible Authority on the top. The Society had four levels of initiation: the Brothers or Vlamides, the Recommended, the Priests and the Shepherds. In addition, there were two military titles. The more educated people were members of the Priests and Shepherds. It was later that the rank of the Arch-Shepherd was introduced, intended only for the lead-

Константин Ипсиланти, молдавски и влашки кнез

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Александар Ипсиланти, вођа Хетериста

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Димитрије Ипсиланти

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Константин Ипсиланти, молдавски и влашки кнез

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Александар Ипсиланти, вођа Хетериста

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Димитрије Ипсиланти

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

који је израдио и, на лицу места, према „оригиналу“, дотеривао неке детаље. Сусрео се и са Николајем Ивановичем Тургењевим, економистом и публицистом, који је у свом дневнику написао: „Његово лице је веома тужно. Тешко је гледати такве људе који воле своју отаџбину, тако као он и тако како он, који јој је служио у несрећи и у изгнанству...”

Из Петрограда се Карађорђе вратио у Хотин 17/29. јануара 1817. и тајно га напустио почетком јуна 1817. године. Током свог боравка у Петрограду, Карађорђе је ступио у контакт са хетеристима. Филики (х)етерија (Друштво пријатеља) била је тајна организација основана 1814. године у Одеси, у којој се налазила велика

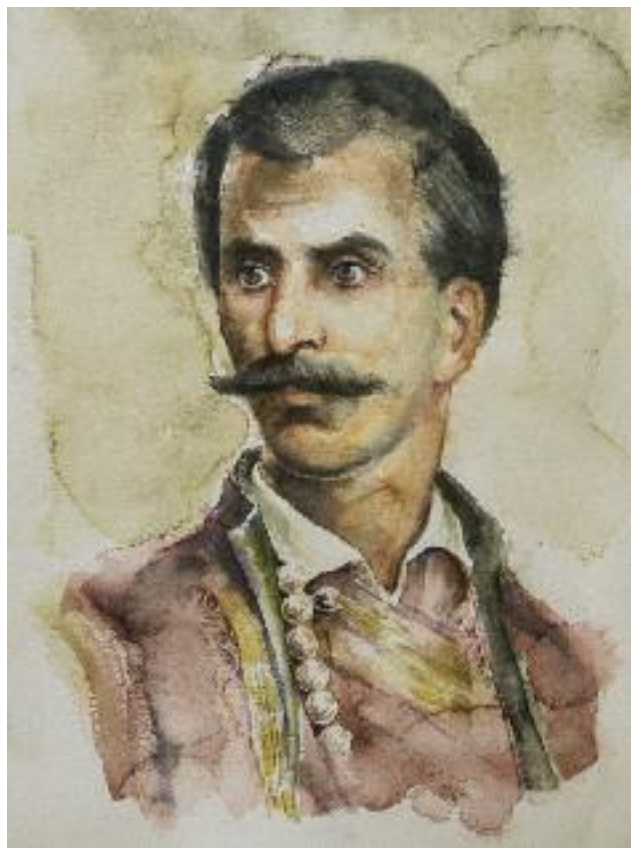
ers of the Society. New members of the Filiki Eteria had to pass the process of initiation, when they pledged themselves under the principal oath, called the Great Oath. The Society had its offices in Athens and Vienna. In the period from April to June 1817, the seat of the Society was in the Russian consulate in Jassy, Moldova, with Georgios Levendis, a Russian dragoman originating from the Peloponnese, as its head. It is most likely that during this period Karadjordje became a member of the Filiki Eteria. The mediator in putting Levendis in touch with Karadjordje was Captain Jorgač. Captain Jorgač (Jorgos Olimpios), a former participant in the First Serbian Uprising, leader of the Greek volunteers and a blood-brother to Hajduk Veljko Petrović, met Karadjordje on the Prut River (June 1817), and brought him dur-

грчка колонија. У својој унутрашњој организацији Хетерија је у великој мери деловала слично масонским ложама, прилагодивши масонска правила потребама грчког националног покрета. Друштво је имало четири категорије чланова: вламис (брат, побратим), систименос (кандидат), јеревс (свештеник, јереј) и пимин (пастир). Поред тога, постојала су и два војна звања, док је највиша власт припадала „великосвештеницима елеусинских мистерија“, окупљеним у телу званом Анотати архи (Врховно вођство). Образованији свет улазио је у ред јереја и пастира. Касније је уведено и звање архипастира, које су имали само вође организације. Филики (х)етерија је имала посебан ритуал пријема својих чланова, када је полагана „велика заклетва“, уз свеће и помало мистичну атмосферу. Имала је своје испоставе у Атини и Бечу. У периоду април–јуни 1817, руски конзулат у Јашију, у Молдавији, којим је тада руководио драгоман (преводилац) Георгиос Левендис, пореклом са Пелопонеза, постао је практично главни штаб ове организације. Највероватније је тада Карађорђе постао члан Хетерије. Посредник у повезивању Левендиса и Карађорђа био је капетан Јоргаћ.

Капетан Јоргаћ (Јоргос Олимпиос), раније учесник Првог српског устанка, предводник грчких добровољаца и побратим Хајдук Вељка Петровића, дочекао је Карађорђа на реци Прут (јун 1817) и довео га ноћу у Галату, близу Јашија. Сместио га је у кућу Константина Ипсилантија (1760–1816), молдавског (1799–1802) и влашког кнеза (1802–1806), члана фанариотског аристократског рода Ипсиланти. Његов син Александар Ипсиланти (1792–1828), уз брата Димитрија, био је један од водећих људи Хетерије. Као чланови Хетерије спомињу се и руски цар Александар, за кога се говорило да је на самом челу друштва, као и гроф Јоанис Каподистрија (Иван Антонович), који је био државни секретар у Министарству спољних послова за односе Русије са Истоком.

Карађорђе се ту заклео да ће он и његови потомци радити на ослобођењу Срба и Грка и успостављању грчког царства, уз сарадњу свих балканских народа. Карађорђе је прихватио тајни план Хетерије да се врати у Србију, подиже српске и грчке школе, оснива радионице за прављење пушака и топова, и чека повољан моменат за акцију. Вође Хетерије на челу са А. Ип-

ing the night to Galata near Jassy. Karadjordje was given shelter in the house of Constantine Ypsilanti (1760–1816), Prince of Moldova (1799–1802) and Walachia (1802–

Капетан Јоргаћ (Јоргос Олимпиос), предводник грчких добровољаца, учесника Првог српског устанка

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Капетан Јоргаћ (Јоргос Олимпиос), предводник грчких добровољаца, учесника Првог српског устанка

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

1806), a member of a prominent Phanariot Greek family. His son Alexander Ypsilanti (1792–1828), with another son Demetrios, was one of the leaders of the Eteria. It was generally believed that many important personalities were

силантијем хтели су да Србија буде база за дизање новог устанка у Турској.

Незадовољан и разочаран пријемом у Петрограду, подстакнут револуционарним плановима хетериста чији је члан и експонент био, а жељан испуљења због напуштања Србије 1813, Карађорђе је одлучио да се врати у Србију. Један од пресудних момената за такву

Вујица Вулићевић
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Вујица Вулићевић
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

одлуку било је писмо Карађорђевог кума Вујице Вулићевића, које му је 2/14. марта 1816. године упутио из села Рановца у Пожаревачкој нахији и у којем га лажно обавештава и уверава да га „народ жељно очекује” и подсећа да му се „заклео” када је одлазио да ће му бити веран и такав остати заувек. Вулићевић је био кључна личност у односима војда и Милоша Обреновића и од привржености Карађорђу прешао је у табор

members, not only eminent Greeks, but also notable foreigners such as the Tsar of Russia Alexander I and Count John Kapodistrias (Ivan Antonovich), the Russian Foreign Minister.

On being initiated, Karadjordje promised that he and his descendants would not only work for the liberation of the Serbs and Greeks and the establishment of the Greek Empire, but would also arrange a revolt in Bulgaria. Karadjordje accepted the secret plan of the Filiki Eteria that he return to Serbia, work on the erection of Serbian and Greek schools, establish armoury workshops, and wait for a favourable moment to act. Alexander Ypsilanti and the other leaders of the Society wanted Serbia to be the base for a new uprising against Turkey.

Dissatisfied and disappointed by the reception in St. Petersburg, and encouraged by the revolutionary plans of the Filiki Eteria, of which he became a member and proponent, Karadjordje decided to return to Serbia, in search of redemption for having left her in 1813. The crucial factor for taking such a decision was the letter of 2/14 March 1816 to Karadjordje from Vujica Vulićević, his godfather, writing from the village of Ranovac, in the Požarevac nahie. Vulićević falsely informed Karadjordje that “the people were eagerly awaiting him”, and reminded him of his “pledge of loyalty”, given when Karadjordje was leaving Serbia. Vulićević was a key figure in the relationship between Miloš Obrenović and the Vožd (supreme leader), whom he betrayed, siding with Prince Miloš. Miloš learned about each of Karadjordje’s steps from his opponents among the Serbian emigrés in Russia (Petar Dobrnjac, Milenko Stojković, Metropolitan Leontius, Janićije Djurić, Jakov Nenadović, Luka Lazarević, Vule Ilić...). Among the men in whom Prince Miloš placed his greatest trust, the former Belgrade Metropolitan Leontius acted as his secret agent, while Petar Dobrnjac was openly working for him.

The members of the Filiki Eteria agreed to transfer Karadjordje to Serbia, entrusting the organization to Mihail Leonardos. Karadjordje received money from Levendis; in Leonardos’s passport, issued by the Austrian consul in Jassy for his trip to Mehdiya, Karadjordje and his companion Naum Karnar were enlisted as servants under the false names of Anastasije Nikolić and Dimitris Janopol, respectively. Leonardos and Matthew Kutufa, another member of the Eteria, transferred them from Moldova to the Serbian

кнеза Милоша, што је било пресудно у крајњем исходу. Вождови противници из редова српске емиграције у Русији (Петар Добрњац, Миленко Стојковић, митрополит Леонтије, Јанићије Ђурић, Јаков Ненадовић, Лука Лазаревић, Вуле Илић...) обавештавали су кнеза Милоша о сваком Карађорђевом кораку. У некадашњем београдском митрополиту Леонтију и Петру Добрњцу кнез Милош је имао највеће пријатеље и људе од поверења. Леонтије је деловао као Милошев тајни, а Добрњац као јавни агент.

coast on the Danube.

The group arrived to Sučava on 16/28 June, crossed the Austrian border two days later and, via Dorna (Vatra Dorna), Kolosvara (Cluz) and Arad, arrived in Timisoara on 19 June/1 July 1817. From Timisoara they proceeded to Vršac, where they arrived on 21 June/3 July. They stayed in Vršac for a week. During their travels, Karadjordje and Naum Karnar, his companion, spent almost all the time in a closed carriage; the only exception took place on Sunday, 24

Карађорђе и Милош Обреновић

Непознат аутор

19. век

Штампање

ИМС, инв. бр. Л-2508/2508

Карађорђе и Милош Обреновић

Непознат аутор

19. век

Штампање

ИМС, инв. бр. Л-2508/2508

Рушевине Голупца
Erminy, F. Wolf
19. век
Литографија
ИМС, инв. бр. Л-60/60

Рушевине Голупца
Erminy, F. Wolf
19. век
Литографија
ИМС, инв. бр. Л-60/60

Хетеристи су преузели на себе да Карађорђа пребаце у Србију, поверивши организацију Михаилу Леонардосу. Карађорђе је од Левендиса добио новац и пасош: у Леонардосов пасош који му је издао аустријски конзул у Јашију за пут у бању Мехадију, Карађорђе, који се претварао да је болестан, и његов пратилац хетериста Наум Карнар уписани су под лажним именима Анастасије Николић и Димитрије Јанопол као његове слуге. Леонардос и хетериста Матија Кутуфа добили су задатак да их доведу до српске обале на Дунаву.

June/6 July, when they attended liturgy in the local church in Vršac. On 27 June/9 July, they arrived in Bela Crkva, where Leonardos was granted permission by Major Budimirović, the military commander, to continue their journey along the Danube from Nova Palanka (Banatska Palanka) to Oršava. That same evening they came to Nova Palanka, where they rented a boat and four Serbs, who were border guards. The boat sailed downstream, but soon docked, first at New Moldavia, and then at Babakay, for the border guards to disembark. At about noon on 28 June/10

Група је стигла до Сучаве 16/28. јуна, два дана касније прешла аустријску границу и преко Дорне (Ватра Дорне), Колошвара (Клуж) и Арада стигла у Темишвар 19. јуна/1. јула 1817. Из Темишвара су продужили за Вршац, у који су стигли 21. јуна/3. јула, и ту остали недељу дана. Карађорђе и његов пратилац Наум Карнар готово све време пута су провели у затвореним колима; једино су у недељу 24. јуна/6. јула присуствовали литургији у вршачкој Саборној цркви. У Белу Цркву су стигли 27. јуна/9. јула. Ту је Леонардос од мајора Будимировића, војног команданта, добио одобрење да могу да наставе пут Дунавом од Нове Паланке (Банатска Паланка) до Оршаве. Исто вече дошли су до Нове Паланке, у којој су изнајмили лађу и четворицу Срба граничара. Лађа је кренула низводно и накратко пристала прво код Нове Молдаве, а потом код Бабакаја да би се војници искрцали. Око подне 28. јуна/10. јула, Карађорђе и Наум су ступили на српску обалу на савијутку између Дојке и Јелешеве Велике, стражарница на Дунаву, на тачки која се не види ни са једне ни са друге кордонске станице. Кретали су се уз Дунав, а код потока Песача оставили су аустријске кабанице на једном дрвету. Ноћ су провели у шуми недалеко од села Брњице, где су ујутро 29. јуна/11. јула изнајмили коње и кренули у Голубац. У Голупцу су код извесног Уроша, поузданог човека, провели два дана. За наставак пута до Пожареваца 1/13. јула изнајмили су кола, али су се уз пут предомислили и тражили од кочијаша да их одвезе у село Лучицу, одакле су пешке кренули на Мораву. Застали су у Орашју 4/16. јула и позвали Карађорђевог кума Вујицу Вулићевића на састанак. Вулићевић се одмах одазвао, а Карађорђе му је саопштио како га је руски цар послао да подигне устанак против Турака! Вујица их је сакрио у једну колибу од проштаца, ослоњену на дрво, на имању Драгића Војкића у Радовањском лугу, а потом преко писара Антонија Анте Протића обавестио Милоша Обреновића о Карађорђевој доласку у Србију.

Милош је три дана размишљао шта да ради, а онда је, боравећи у Београду, окупио кнезове у Народној канцеларији и изложио им цео случај. Одлука да се Карађорђе убије донета је једногласно, при чему се посебно истицао Павле Сретеновић из Лисовића. Ову Милошеву одлуку подржао је и београдски везир, а затим и Порта. И Турска и Русија биле су на страни Милоша Обреновића. Милош се бруталним и режираним уби-

July, Karadjordje and Naum set foot on the Serbian bank, at the bend between Dojka and Jeleševa Velika, the Danube watch-towers, at a point that cannot be seen from either one. Moving along the Danube, they left their Austrian raincoats at a tree near the Pesača Creek. They spent the night in the woods near the village of Brnjica, where in the morning on 29 June/11 July they rented horses and went to Golubac. In Golubac they stayed for two days in the house of a certain Uroš, a trustworthy man. From there, they continued to Požarevac on 1/13 July, renting a coach. However, they changed their minds and asked the coachman to take them to the village of Lučica, from where they went by foot

towards the Morava. On 4/16 July, they stopped in Orašje

Турски султан Махмуд II
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

Турски султан Махмуд II
Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

and invited Vujica Vulićević, Karadjordje's godfather, to meet them. To Vujica, whose response was immediate, Karadjordje said that he had been sent by the Russian Emperor to start an uprising against the Turks! Vulićević hid them in a cabin on the estate of Dragić Vojkić in Radovanjski Lug, and then informed Miloš Obrenović, through Antonije Anta Protić, the scribe, about Karadjordje's arrival in Serbia.

Miloš spent three days thinking what to do. Finally, when staying in Belgrade, he assembled the knezes in the People's Office and presented them with his questions and doubts. Although the decision to have Karadjordje killed was unanimous, it was most strongly advocated by Pavle Sretenović from the village of Lisović. The decision was also supported by the Belgrade Vizier, and then by the Porte. Both Turkey and Russia sided with Miloš. By means of brutal plotted murders, Prince Miloš had already eliminated his numerous opponents: Petar Nikolajević Moler, Melentije Nikšić, Sima Marković, Pavle Cukić, Dragić Gorunović, and Father Sava from Jagodina. Karadjordje was the next.

On 12/24 July, three horsemen – Anta Protić, Toma Vučić Perišić, Miloš's confidant, and Pavle Sretenović – were sent to deliver the following message to Vujica Vulicevic: "If the head of Karadjordje is not brought to Belgrade now, know that both I and you will lose ours, and the entire nation will be doomed." The three messengers waited with Miloš's men in Palanka for the outcome.

In the early morning of 13/25 July, Nikola Novaković, one of Vulićević's confidantes, sneaked into the cabin and axed Karadjordje to death, beheading him. Naum was shot with a rifle. The same day Anta Protić, Toma Vučić Perišić and Pavle Sretenović brought Karadjordje's and Naum's heads to Belgrade, and delivered them to Prince Miloš, who had them flayed and stuffed and then presented to the Belgrade Vizier on 15/27 July. Soon, Karadjordje's head, together

Убиство Карађорђа Пертовића

Тан Мор, уље на платну
Народни музеј у Београду

Турски султан Махмуд II

Бобан Вељковић, акварел
Историјски музеј Србије

ствима већ решио својих бројних опонената: Петра Николајевића Молера, Мелентија Никшића, Симе Марковића, Павла Цукића, Драгића Горуновића, јагодинског попа Саве, па је ред дошао и на Карађорђа.

Милошеву поруку Вујици Вулићевићу носила су 12/24. јула три коњаника: писар Анта Протић, кнежев поверљив човек Тома Вучић Перишић и Павле Сретеновић: „Ако се глава Карађорђева сад у Београд не донесе, то нека знате да ће и моја и ваша изгубљена бити, и целога народа пропаст из тога следовати.” Они су са Милошевим момцима у Паланци чекали исход.

По налогу Милоша и везира, Вулићевићев момак Никола Новаковић секиром је рано ујутро 13/25. јула убио Карађорђа, пришавши му с леђа пошто је повадио прошће из једног дела колибе, и потом му одрубио главу. Наум је убијен из пушке. Анта Протић, Тома Вучић Перишић и Павле Сретеновић су вождову и Наумову главу истога дана у бисагама донели у Београд,

Карађорђева марама

Прерушен, са лажним документима, Карађорђе је 4/16. јула 1817. године застао у Орашју да би позвао на састанак свог кума Вујицу Вулићевића, који се налазио у родној Азањи.

Према њиховом ранијем договору, Вујици је, по кмету Стојадину, послао мараму која је једним крајем била везана у чвор, што је био знак да је пристигао у Србију.

Чудним путевима, марама је дошла и до кнеза Павла Карађорђевића, који ју је поклатио Народној музеју.

Питање је да ли је то она иста марама коју је татане окрзнуло, а коју је Карађорђе носио око врата у бици код Лешице 1806. године.

Karadjordje's Scarf

Disguised and with forged documents, Karadjordje made a short stop in the village of Orašje on 4/16 July 1817, to invite his godfather Vujica Vulićević, who was in his native Azanja, to meet him.

According to their former agreement, he sent Vujica a scarf with a knot at one end, as a sign of his arrival in Serbia. The scarf was delivered to Vujica by Stojadin, a serf.

By mysterious ways, the scarf came into the possession of Prince Paul, who gave it to the National Museum in Belgrade.

However, it is not certain that this was the same scarf gashed by a bullet, which Karadjordje wore around his neck in the battle at the Drina near Lešnica in 1806.

with Naum's, was sent to Constantinople.

The blame for the murder Miloš shifted onto Vujica Vulićević and Karadjordje himself. While the Turks exulted over Karadjordje's death, the people of Serbia saw it as a tragic event, and secretly grieved over it, as if they had lost something of their own, irreplaceable and sacred. In a gesture of regret, in 1818 Vujica Vulićević founded the wooden church dedicated to the Transfer of the Relics of St. Nicholas, between Velika Plana and Radovanje, which was named by the people Pokajnica (Repentance) Monastery.

Together with Naum, Karadjordje was buried under an elm tree near the murder site. Karadjordje's flayed head was buried in the vicinity of the present day Cathedral Church on 17/29 July. In 1819, at the request of Princess Ljubica,

Карађорђева марама

19. век (почетак)

Памук

ИМС, инв. бр. Р-57/3171

а кнез Милош је сутрадан главе дао једном београдском касапину да их одере и са њих скине кожу (образину). Образину испуњену памуком Милош је 15/27. јула предао београдском везиру, који ју је, заједно са Наумовом, послао у Цариград.

Кривицу за овај злочин Милош је сваљивао на Вујицу Вулићевића и самог Карађорђа. Док су Турци ликовали због Карађорђевог погубљења, народ у Србији је ту смрт схватио као трагедију коју је тајно ожалио као губитак нечег свог, ненадокнадивог и светог. Прогањан грижом савести и у знак покајања, Вујица Вулићевић је 1818. године између Велике Планае и Радовања подигао цркву брвнару, названу у народу Покајница. Црква је посвећена Преносу моштију Светог Николе.

Вождово тело је, заједно са Наумовим, сахрањено испод једног бреста у близини места убиства. Карађорђева глава без образине била је сахрањена недалеко од данашње Саборне цркве 17/29. јула. На захтев кнегиње Љубице, Карађорђево тело је 1819. године пренето из Радовања у Тополу и сахрањено у гробници десно од улаза у цркву. Карађорђева глава откопана је марта 1820. и пренета у Тополу, где је састављена са телом. Његови посмртни остаци су се у Тополи налазили све до 1930, када су пренети у маузолеј на Опленцу.

Митско-епска димензија Карађорђевог смрти добијала је на значају наредних година и деценија. У епском спеву „Србијанка” Симе Милутиновића Сарајлије, Карађорђев живот, посебно рођење и смрт, добили су надземаљско значење.

Када је, четрдесет година после Карађорђевог погибије, у Србији одлучено да се вођи Првог српског устанка подигне споменик, Porta у Цариграду је то одлучно забранила, користећи се својим сизеренским правима. Тешко је наћи речитије сведочанство о неугаслој репутацији Црног Ђорђа, узора свим каснијим покретима хришћанских народа у европском делу Османског царства.

Karadjordje's beheaded body was transferred from Radovanje to Topola, and buried in the tomb to the right of the church entrance. In March 1820, Karadjordje's head was excavated and also transferred to Topola, where it was reunited with the body. In 1930, Karadjordje's mortal remains were transferred to the mausoleum at Oplenac.

The mythical-epic dimensions of Karadjordje's death grew with the passage of time. The circumstances of his birth and death especially, acquired supernatural features in the epic poem "Serbianka", by Sima Milutinović Sarajlija.

When, forty years after Karadjordje's death, the Serbs decided to erect a monument to the leader of the First Serbian Uprising, the Porte forbade it decisively, exercising its suzerain rights. This testified to the uniquely dangerous reputation of "Black George", as a role model for all later movements of Christian peoples in the European part of the Ottoman Empire.

Аутори изложбе

Владимир Мереник
Бошко Љубојевић
Небојша Дамњановић
Борислав Корица

Акварели

Бобан Вељковић

Аутор поставке

Изабела Мартинов Томовић

Техничка реализација

Владимир Чворовић
Саша Станојевић
Бранислав Мркојевић

ЦИП